

CHIA SẺ THÔNG TIN GIỮA CÁC THƯ VIỆN VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM: HIỆN TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP

ThS Nguyễn Lê Phương Hoài
Viện Thông tin Khoa học xã hội

Tóm tắt: Đề cập nguồn lực thông tin, hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam. Đánh giá những ưu điểm, hạn chế và đề xuất một số giải pháp nâng cao hiệu quả hoạt động chia sẻ thông tin giữa các Thư viện Viện Hàn Lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Từ khóa: Chia sẻ thông tin; nguồn lực thông tin; thông tin-thư viện; thư viện Viện Hàn lâm KHXHVN; Viện Thông tin Khoa học xã hội.

Information sharing among libraries of Vietnam Academy of Social Sciences: the state of the art and solutions

Summary: Mentions information resources and information sharing between libraries of Vietnam Academy of Social Sciences; evaluates their advantages and shortcomings; sets forth some solutions to enhancing effectiveness of this activity.

Keywords: Information sharing; information resources; information and library; libraries of Vietnam Academy of Social Sciences; Institute of Social Sciences Information

Nguồn lực thông tin là thành phần của hệ thống thông tin, đồng thời chính là nguyên liệu đầu vào của quá trình hoạt động thông tin trong hệ thống. Việc thiếu các yếu tố đầu vào đã tạo ra một thực tế cần giải quyết, đó là việc chia sẻ thông tin giữa các cơ quan thông tin-thư viện (TT-TV). Chia sẻ thông tin là sự hợp tác, phối hợp lẫn nhau giữa các cơ quan TT-TV để đáp ứng kịp thời các nhu cầu của người dùng tin của mỗi cơ quan đó. Chia sẻ thông tin chính là quá trình hợp tác giữa các thư viện nhằm huy động một cách tối đa các tiềm năng thông tin của các cơ quan TT-TV [3]. Hợp tác chia sẻ thông tin giúp cho cơ quan TT-TV nâng cao hiệu quả trong việc xây dựng nguồn vốn, bằng cách không bổ sung những tài liệu có thể có được thông qua hợp tác liên thư viện để chia sẻ thông tin, tập trung bổ sung những tài liệu cần thiết nhất, phù hợp nhất cho đối tượng chính sử dụng [1].

I. Hệ thống thư viện Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam và hoạt động chia sẻ thông tin

1. Khái quát hệ thống thư viện Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

Hệ thống thư viện Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam (HLKHXHVN) hiện nay gồm 1 thư viện tổng hợp là Thư viện Khoa học xã hội và 31 thư viện chuyên ngành của 32 viện nghiên cứu và đơn vị trực thuộc [6]. Đây là những cơ sở phục vụ cho công tác nghiên cứu khoa học của Viện HLKHXHVN và nhiều yêu cầu khác của xã hội về khoa học xã hội và nhân văn. Các thư viện Viện HLKHXHVN lưu giữ nguồn lực thông tin về KHXH&NV lớn nhất cả nước trong đó có nhiều bộ sưu tập tài liệu quý hiếm được coi là tài sản quốc gia, di sản văn hoá dân tộc như các bản văn khắc Hán Nôm, văn bia, thư tịch cổ, hương ước... và nhiều loại tài liệu đặc biệt khác như ảnh lịch sử, bản đồ... Nguồn tài nguyên thông tin còn bao gồm nhiều loại tài liệu “chất xám” phong phú, đa dạng về hầu hết các lĩnh vực như văn học, sử học, dân tộc học, khảo cổ học, kinh tế học... là kết quả nghiên cứu khoa học của Viện HLKHXHVN trong hơn 60 năm xây dựng và phát triển, trong đó có nhiều công trình khoa học tiêu biểu được Đảng và Nhà nước Việt Nam đánh giá cao và được trao tặng các danh hiệu cao quý là Giải thưởng Hồ Chí Minh và Giải

Nghiên cứu - Trao đổi

thường Nhà nước. Bên cạnh đó 32 tạp chí khoa học do các viện nghiên cứu Viện HLKHXHVN xuất bản, hàng năm cung cấp một số lượng lớn các ấn phẩm tạp chí khoa học, phản ánh các diễn đàn trao đổi học thuật hữu ích, cung cấp và phổ biến thông tin KHXH&NV của Việt Nam và nhiều quốc gia, khu vực trên thế giới.

2. Hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

Như trên đã trình bày, các thư viện Viện HLKHXHVN lưu giữ nguồn tư liệu khoa học lớn và nguồn tư liệu này được bổ sung và phát triển không ngừng. Hàng năm, Viện HLKHXHVN dành kinh phí từ hoạt động khoa học cho việc mua sách, báo, tạp chí, tư liệu ở trong nước và xử lý thông tin, bảo quản sách báo, thực hiện tin học hoá công tác thư viện. Ngoài nguồn kinh phí được cấp cho hoạt động thường xuyên, Viện HLKHXHVN còn cung cấp một lượng ngoại tệ để mua sách báo ngoại văn cho các thư viện [5]. Tuy nhiên, nguồn lực thông tin của mỗi thư viện không thể đáp ứng một cách tối đa nhu cầu thông tin của người dùng tin. Một trong những phương pháp hữu hiệu nhất để làm tăng nguồn lực thông tin cũng như tăng cường khả năng cung cấp thông tin của các cơ quan thư viện đó chính là hợp tác trao đổi, chia sẻ thông tin. Trong nhiều năm qua, các hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện HLKHXHVN thường tiến hành theo các dạng thức sau:

- *Biên soạn, xuất bản các ấn phẩm thông tin gửi đến các thư viện trong cùng hệ thống:* Ngay từ những năm mới thành lập, Viện HLKHXHVN đã có sự quan tâm đặc biệt đến hoạt động biên soạn, xuất bản các ấn phẩm thông tin nhằm phổ biến các kết quả nghiên cứu khoa học của Viện HLKHXHVN, cung cấp những thông tin KHXH&NV của Việt Nam và các nước tới cộng đồng các nhà khoa học và những người có nhu cầu. Mỗi năm Viện HLKHXHVN xuất bản hàng trăm cuốn sách,

gần 400 số tạp chí, hàng trăm tập kiến nghị khoa học và hàng trăm tập thư mục bao gồm các loại: Thư mục thông báo sách mới; Thư mục chuyên đề; Tài liệu phục vụ nghiên cứu. Các ấn phẩm thông tin sau khi được biên soạn, xuất bản sẽ được gửi tới các thư viện trong hệ thống để phục vụ nhu cầu tin của người dùng.

- *Trao đổi thông tin trên mạng Internet:* Năm 2004, Viện HLKHXHVN được đầu tư xây dựng Cổng thông tin điện tử (Cổng TTĐT) tại địa chỉ: <http://www.vass.gov.vn>. Cổng TTĐT Viện HLKHXHVN hoạt động như là kênh thông tin chính thức của Viện HLKHXHVN trên mạng Internet, cung cấp thông tin cập nhật giới thiệu về Viện HLKHXHVN và các viện nghiên cứu trực thuộc, về các mặt hoạt động của Viện trong đó tập trung vào 3 mặt hoạt động trọng tâm, đó là hoạt động nghiên cứu khoa học, đào tạo sau đại học và tư vấn chính sách trong các lĩnh vực KHXH&NV [4]. Các hoạt động tuyên truyền, cung cấp thông tin khoa học được chú trọng, đặc biệt là hệ thống xuất bản phẩm, thư viện điện tử và kho tin KHXH rất có giá trị nhằm hỗ trợ cho các nhà khoa học và nhiều đối tượng người dùng tin có nhu cầu thu thập, tham khảo thông tin trong lĩnh vực KHXH&NV của Việt Nam và các quốc gia, khu vực trên thế giới. Mới đây, Cổng TTĐT được nâng cấp nhằm xây dựng hoàn chỉnh hệ thống mạng thông tin điện tử nội bộ của Viện HLKHXHVN, hình thành một hệ thống liên kết chặt chẽ, quản lý hiệu quả các nguồn tài nguyên thông tin của cơ quan phục vụ cho công tác chỉ đạo, điều hành của lãnh đạo các cấp và tạo nên môi trường làm việc cộng tác, chia sẻ thông tin giữa các đơn vị, các phòng ban chuyên môn [5].

- *Phối hợp triển lãm sách báo nhân dịp các ngày lễ lớn trong năm:* Nhân dịp kỷ niệm những ngày lễ lớn trong năm các thư viện thường phối hợp với nhau để tổ chức các cuộc triển lãm sách nhằm giáo dục và phát huy truyền thống ngành KHXH đồng thời tăng

Nghiên cứu - Trao đổi

cường hợp tác giữa các thư viện trong hệ thống, tạo ra các đợt hoạt động sôi nổi của hệ thống các thư viện Viện HLKHXHVN. Ví dụ: Năm 2010 trong dịp chào mừng đại lễ nghìn năm Thăng Long-Hà Nội, Viện HLKHXHVN phối hợp với Thư viện Hà Nội, Thư viện Quốc gia,... tổ chức triển lãm sách tại Trung tâm triển lãm Giảng Võ, Hà Nội. Năm 2008 và 2013 Viện HLKHXHVN tổ chức triển lãm sách phối hợp giữa các thư viện trực thuộc nhân dịp kỷ niệm 55 năm và 60 năm thành lập Viện HLKHXHVN...

- *Cho mượn tài liệu giữa các viện trực thuộc hệ thống:* Đây là một trong những biện pháp phối hợp hoạt động nhằm thoả mãn đầy đủ và thiết thực yêu cầu của người dùng tin về tài liệu, thúc đẩy việc sử dụng kho sách của các thư viện trong cùng một hệ thống. Hàng tháng, Viện Thông tin KHXH biên soạn rồi gửi thư mục thông báo sách mới về các thư viện Viện HLKHXHVN tới các thư viện trong hệ thống để người dùng tin có thể tham khảo và mượn những tài liệu cần đọc. Bên cạnh đó, cơ sở dữ liệu “*Sách của các thư viện trực thuộc Viện KHXHVN*” cũng thường xuyên được tích hợp, người dùng tin có thể tra cứu, tìm kiếm tài liệu cần dùng ở bất kỳ một máy tính nào trong hệ thống thư viện Viện HLKHXHVN.

3. Đánh giá hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện Hàn Lâm Khoa học xã hội Việt Nam

Đánh giá về thực trạng hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện HLKHXH cho thấy những ưu, nhược điểm sau đây:

a) Ưu điểm

- Các thư viện Viện KHXHVN có cơ sở hạ tầng khang trang, tiện nghi, trang thiết bị hiện đại phục vụ công tác chuyên môn nghiệp vụ của hơn 2.000 cán bộ Viện cũng như phục vụ tra cứu, khai thác và sử dụng thông tin của người dùng tin ngoài Viện. Nguồn kinh phí được cấp cho các thư viện ổn định, năm sau luôn cao hơn năm trước. Đội ngũ cán bộ thư

viện có trình độ chuyên môn, nghiệp vụ cao, thành thạo tin học và ngoại ngữ.

- Các hình thức chia sẻ thông tin được tổ chức rất linh hoạt như: biên soạn các ấn phẩm thông tin gửi đến các thư viện trong cùng hệ thống; trao đổi thông tin trên mạng Internet; phối hợp triển lãm sách báo nhân dịp các ngày lễ lớn trong năm; cho mượn tài liệu giữa các thư viện trong hệ thống.

- Các dạng nguồn tin để chia sẻ rất đa dạng: Các sản phẩm thông tin dạng in (sách, tạp chí, thư mục thông báo sách mới, thư mục chuyên đề, tài liệu phục vụ nghiên cứu - tin nhanh, tin đặc biệt.); Các cơ sở dữ liệu; Các sản phẩm sao chụp; Thông tin trên mạng Internet.

- Linh hoạt, mềm dẻo với những cơ chế sao chụp, trao đổi, cho mượn giữa các thư viện.

- Có thể nói hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện HLKHXHVN đã đem lại những hiệu quả thiết thực, tạo mối quan hệ gắn bó, tinh thần đoàn kết, tương trợ giữa các thư viện trong hệ thống, cùng nhau khắc phục khó khăn nhằm mục đích phục vụ tốt hơn mọi nhu cầu của người dùng tin.

- Hệ thống thư viện Viện HLKHXHVN đã có một cổng thông tin điện tử (địa chỉ: <http://www.vass.gov.vn>) liên kết toàn hệ thống tạo điều kiện cho hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện. Các dịch vụ hữu ích cho hoạt động chia sẻ thông tin trên cổng thông tin gồm: dịch vụ tìm kiếm, tra cứu thông tin; dịch vụ tra cứu trực tuyến cơ sở dữ liệu thư viện điện tử Viện HLKHXHVN; dịch vụ chia sẻ tài nguyên thông tin trong mạng nội bộ Viện HLKHXHVN.

b) Hạn chế

- Hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện HLKHXHVN diễn ra không đồng đều, thống nhất giữa tất cả các thư viện trong cùng hệ thống mà chỉ thường diễn ra giữa các thư viện ở cùng khu vực địa lý hay giữa các thư viện của các viện nghiên cứu có cùng

Nghiên cứu - Trao đổi

chuyên ngành khoa học. Sở dĩ như vậy là do các cán bộ thư viện ở cùng trụ sở làm việc, thường có sự quen biết lẫn nhau, việc chia sẻ thông tin như cho mượn, trao đổi... cũng có nhiều thuận lợi. Các thư viện thuộc các viện nghiên cứu có cùng chuyên ngành khoa học với nhau có nguồn tài liệu chuyên ngành phục vụ nhu cầu tham khảo, nghiên cứu chuyên sâu của người dùng tin nên việc chia sẻ thông tin cũng thường xuyên diễn ra.

- Hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện HLKHXHVN chưa có một quy chế chung thống nhất, chỉ dựa trên sự thỏa thuận giữa các thư viện hay sự quen biết của các cán bộ thư viện với nhau.

- Kết quả của hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện HLKHXHVN chưa được Viện HLKHXHVN động viên khen thưởng kịp thời, do đó chưa kích thích được các thư viện tăng cường phối hợp hoạt động chia sẻ thông tin.

Tóm lại, hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện HLKHXHVN diễn ra tuy chưa đồng đều nhưng cũng đã đem lại những hiệu quả đáng kể giúp cho các thư viện trong hệ thống sử dụng chung nguồn lực thông tin của nhau nhằm thỏa mãn nhu cầu ngày càng cao của người dùng tin. Những hoạt động như: Phối hợp triển lãm sách báo, cho mượn lẫn nhau giữa các thư viện, trao đổi tài liệu, trao đổi CSDL giữa các thư viện,... đã mang lại những hiệu quả nhất định, thúc đẩy hoạt động của hệ thống thư viện Viện HLKHXHVN ngày càng phát triển.

II. Giải pháp nâng cao hiệu quả hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

Những giải pháp nâng cao hiệu quả hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện Viện Hàn lâm KHXHVN được đề xuất gồm:

1. Tăng cường vai trò quản lý của Viện Hàn Lâm Khoa học xã hội Việt Nam

Với vai trò là cơ quan chủ quản của hệ

thống 32 Viện nghiên cứu khoa học trực thuộc, trong những năm tới Viện HLKHXHVN cần tiến hành một số hướng hoạt động sau cho hoạt động TT-TV:

- Xây dựng chương trình hoạt động cho toàn hệ thống và xây dựng Quy chế hoạt động của hệ thống thư viện Viện HLKHXHVN mang tính văn bản Nhà nước.

- Tiếp tục chỉ đạo đổi mới và nâng cao chất lượng hoạt động, hiệu quả phục vụ người dùng tin của các thư viện trực thuộc hệ thống, đẩy mạnh ứng dụng CNTT trong toàn hệ thống.

- Đề ra quy chế hoạt động của từng thư viện, trong đó nhiệm vụ chia sẻ thông tin được đặt thành một mục trong quy chế.

- Đánh giá hoạt động của các thư viện trong hệ thống, xét các thư viện và cá nhân cán bộ thư viện xuất sắc để có những hình thức khen thưởng kịp thời.

2. Đẩy mạnh công tác nghiên cứu và chỉ đạo nghiệp vụ thư viện

Để hệ thống các thư viện Viện HLKHXHVN trở thành trung tâm thông tin KHXH&NV đầu ngành, trong những năm tới, Viện HLKHXHVN cần chỉ đạo các thư viện trong hệ thống tiến hành các công tác sau:

- Nghiên cứu nhu cầu tin của các đối tượng người dùng tin của từng thư viện trực thuộc hệ thống, từ đó đưa ra bức tranh cho toàn hệ thống. Đây là một công việc lớn vì nếu không nắm được nhu cầu tin của người dùng tin thì việc phục vụ sẽ khó có thể làm tốt được.

- Tiến hành tiêu chuẩn hoá tất cả các quy trình nghiệp vụ, thực hiện nguyên tắc thống nhất trong tất cả các quy trình nghiệp vụ, quy trình xử lý và khai thác thông tin, đặc biệt nghiên cứu chuẩn hoá và hoàn thiện các ngôn ngữ tìm tin, phân loại, từ chuẩn, từ khoá... để tạo điều kiện cho các thư viện có thể chia sẻ thông tin trên mạng.

- Tổ chức các cuộc hội nghị, hội thảo trao đổi nghiệp vụ giữa các thư viện.

Nghiên cứu - Trao đổi

- Tăng cường vai trò quản lý là hướng dẫn nghiệp vụ đối với các thư viện trong hệ thống bằng cách thường xuyên tạo mối quan hệ nắm bắt tình hình nghiệp vụ của các thư viện và những kiến nghị, đề xuất của các thư viện đó đưa ra những biện pháp khắc phục.

- Xây dựng kế hoạch tổ chức các lớp học bồi dưỡng cho cán bộ thư viện về các vấn đề nghiệp vụ thư viện.

3. Tạo cơ chế thuận lợi cho hoạt động chia sẻ thông tin

- Xây dựng vốn tài liệu phong phú đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của người dùng tin, đặc biệt là vốn tài liệu KHXH&NV.

- Thông tin cho nhau những danh mục sách mới bổ sung theo từng tháng, từng quý, đặc biệt là nguồn bổ sung qua mạng Internet. Các thư viện có trách nhiệm phân công, khai thác và thông báo cho nhau về tài liệu KHXH&NV có trong thư viện mình cho các thư viện khác theo hình thức thông tin thư mục hoặc thông qua CSDL của mình.

- Thống nhất thể thức và quy trình cho mượn giữa các thư viện. Việc cho mượn tài liệu giữa các thư viện phải là hoạt động thường xuyên và cần có những quy định cụ thể trong quy chế hoạt động của liên hiệp thư viện đối với từng loại hình tài liệu.

4. Xây dựng mục lục liên hợp trực tuyến

Để tiện lợi cho việc thông tin trao đổi và cho mượn tài liệu, tránh bổ sung trùng lặp, các thư viện Viện HLKHXHVN cần hợp tác xây

dựng mục lục liên hợp trực tuyến phản ánh tài liệu đặt mua, tài liệu thuộc lĩnh vực KHXH&NV... phục vụ cho nhu cầu nghiên cứu của người dùng tin.

5. Tạo điều kiện thuận lợi cho hoạt động chia sẻ thông tin

- Thống nhất xử lý nghiệp vụ theo tiêu chuẩn quốc gia về các mặt: mô tả, phân loại, định từ khóa, từ chuẩn, tóm tắt nội dung. Tiến tới sử dụng chung một phần mềm trong hệ thống các thư viện Viện HLKHXHVN. Hình thành một cách thống nhất các hệ thống tìm tin hữu hiệu: mục lục liên hợp tài liệu, mục lục tài liệu nước ngoài...

- Xây dựng mô hình phát triển Hệ thống thư viện điện tử Viện HLKHXHVN, kết nối thực hiện dịch vụ tra cứu trực tuyến các CSDL thư viện trên Cổng thông tin điện tử.

Kết luận

Hoạt động chia sẻ thông tin giữa các thư viện trực thuộc Viện HLKHXHVN đã đem lại những hiệu quả đáng kể. Việc duy trì, củng cố và phát triển hoạt động này là yêu cầu cần thiết và cấp bách nhằm mục đích phát huy khả năng riêng lẻ của từng thư viện, khắc phục tính biệt lập, tạo điều kiện cho các thư viện hỗ trợ nhau tạo ra một nguồn lực chung, tăng cường tiềm năng của từng thư viện, phục vụ kịp thời cho yêu cầu học tập, nghiên cứu khoa học của từng Viện nghiên cứu khoa học nói riêng và của cả Viện HLKHXHVN nói chung.

Tài liệu tham khảo

1. Hà Lê Hùng (2002), "Hợp tác liên thư viện và kinh nghiệm từ dự án CASLIN", Bản tin liên hiệp các trường đại học khu vực phía Nam, (11), tr.11-17.

2. Nguyễn Huy Chương (2001), Chia sẻ nguồn lực thông tin – Kinh nghiệm thư viện Mỹ và giải pháp cho thư viện Việt Nam: kỷ yếu Hội nghị "Chia sẻ nguồn lực thông tin", tr. 5-11.

3. Nguyễn Lê Phương Hoài (2010), Chia sẻ thông tin giữa các thư viện trực thuộc Viện Khoa học xã hội Việt Nam,

Luận văn thạc sĩ khoa học thư viện.

4. Viện Khoa học Xã hội Việt Nam (2010), Báo cáo đầu tư dự án Đầu tư nâng cấp cổng thông tin điện tử Viện Khoa học Xã hội Việt Nam.

5. Viện Khoa học Xã hội Việt Nam, Báo cáo tổng kết các năm 2010, 2011, 2012, 2013

6. <http://www.vass.gov.vn/noidung/thuvien/pages/gioithieu.aspx>

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 14-7-2014; Ngày phản biện đánh giá: 8-11-2014; Ngày chấp nhận đăng: 01-12-2014).